

is, hogy – bár a könyv igen sok ismeretet közöl – ezt igen jól érthető, bárki érdeklődő által jól követhető stílusban teszi, az egyes kutatók életére vonatkozó nem

egyszer regényes életrajzi részletekkel is élénkítve a tárgyalást.

Berényi Dénes

**Fónai Mihály–Pénzes Mariann–Vítál Attila (szerk.):
Etnikai szegénység, etnikai egészségi állapot?**

*A cigány népesség élethelyzete és kitörési lehetőségei
Északkelet-Magyarországon*

Krúdy Könyvkiadó, Nyíregyháza, Szocio East Egyesület, 2006. 292 lap

A kötet szerzői a címet kérdő mondatban fogalmazták meg. Ennek oka a következő: mindannyian egyetértettek abban, hogy a térségben a romák helyzetét a szegénység és a rossz egészségi állapot jellemzi, melyet ha tényként kezelnek, a címet kijelentő módban írták volna.

A kérdőmód használatát, – melyben egyben álláspontjuk is tükröződik – mégis indokoltabbnak látták, mivel álláspontjuk szerint a cigányok szegénysége nem csak etnikai eredetű, így etnikai eredetű egészségi állapotról sem lehet beszélni. Hiszen a cigányságnak mind a szociális, mind az egészségügyi állapotát több tényezővel (egyenlőtlenségek, kirekesztődés) magyarázzák, melyek együttes jelenlétük révén felerősítik egymás hatását.

Ebből adódóan a szerzők célja e könyv megírásával ennek a soktényezős egyenlőtlenségi és kirekesztési rendszernek a bemutatása.

Ezen írások jelentősége abban ragadható meg leginkább, hogy próbálnak komplex képet adni az észak-kelet-magyarországi térségben élő cigány népesség helyzetéről. A kötetben szereplő írások eredményeinek általánosítása teljességgel reális, a kutatások reprezentatív jellegéből adódóan.

Az információnyújtáson túl van egy mellékes, ám nem elhanyagolható hozadéka is a könyvnek, mégpedig az, hogy kutatás-módszertani tervezéshez is segítséget nyújt. A kutatások módszerei (interjú, kérdőíves kutatás) használható részletességgel kerültek bemutatásra. A könyv felépítése igen logikus, hiszen az egymást követő tanulmányok lehetőséget adnak a visszacsatolásra.

A tanulmányok két téma köré csoportosíthatók:

1. Az első témakörhöz tartozó írások a kirekesztések részletes elemzésével foglalkoznak, megkísérlik feltárni ennek okait, úgymint az alacsony iskolázottság, alacsony foglalkoztatottság, alacsony jövedelem, szegénység, térbeli kirekesztettség, etnikai diszkrimináció.

2. A másik csoportba azok a tanulmányok sorolhatók, melyek a kitörési lehetőségeket veszik számba: iskolai oktatás, egészségnevelés stb.

A tanulmánykötet az oktatást, az iskolai végzettség szintjének emelését kezeli központi kérdésként.

Bár a könyvben felsorakoztatott témák leginkább a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében élő romák helyzetét érintik különböző szempontok szerint, de olvashatunk a témáról Európai Unió

kontextusban is, például a kisebbségvédelemről, mintegy bevezetve a megyei kutatások részletes bemutatását. A kötetben kilenc elemző munka olvasható.

Az Európai Unió témát kifejtő tanulmány (szerző: Nagy Andrea) létjogosultsága evidens, hiszen csatlakozásunk óta ezt a nemzetközi intézményt nem lehet figyelmen kívül hagyni, már csak azért sem, mert a romák a 2004-es csatlakozás óta a legnagyobb lélekszámú kisebbségnek számítanak az EU-ban. Így egyre inkább sürgetőnek tűnik, hogy a velük kapcsolatos problémákra európai szinten találjanak megoldást.

A fenti témához szervesen kapcsolható a *Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei népesség szociális helyzete, és egészségügyi állapotacímű* írás (szerzők: Filepné Nagy Éva, Fónai Mihály és Fábíán Gergely), mely szintén egy EU-s dokumentumot tekint kiindulási pontnak. A szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy a humán tőke humán erőforrás szerepének erősödése miatt egyre kiemeltebb feladatként kell kezelni az egészségi állapot javítását, hiszen a humán erőforrás minőségének egyik legkiemelkedőbb eleme a népesség egészségi állapota, melyet szociális és életmódbeli tényezők befolyásolnak. Az írás aktualitását az adja, hogy a vizsgált megyében – a morbiditási és mortalitási mutatók alapján – a lakosság egészségügyi, szociális és mentális állapota kedvezőtlenebb, mint az országos átlag. A 2003-ban lefolytatott, részletesen elemzett kutatás keretén belül 1452 háztartás vizsgálatára került sor, kérdőíves módszerrel. A kutatásban a következő témák élveznek prioritást: jövedelmi helyzet, a háztartások felszereltsége, lakásviszonyok, életmód, egészségi állapot, stb. Bár a szerzők által vázolt kutatás nem kifejezetten roma-kutatás, de néhány szegmens tartalmaz etnikai jellegű motívumot, így

az olvasó informálódhat az etnikai identitást vállaló roma háztartások kistérségek és településtípusok szerinti megoszlásáról.

Az írás jelentősége abban rejlik igazán, hogy *kistérségekre* lebontva kapunk igen részletes képet a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei népesség szociális helyzetéről és egészségi állapotáról.

A soron következő tanulmány mely Északkelet-Magyarország cigány népességének egészségi állapotát elemzi szorosan kapcsolható az ezt megelőző témához, Fónai Mihály és Pénzes Mariann írásának aktualitását igazolja, hogy ezt megelőzően a romák egészségi állapotáról viszonylag kevés elemzés látott napvilágot. A mintavételbe 500 roma háztartás került, az adatgyűjtéshez pedig interjú technikát alkalmaztak. A szerzők abból indultak ki, hogy az egészségi állapot és a szociális helyzet között szoros összefüggés van, s ez az elemzés során be is bizonyosodott. Ezzel kapcsolatban megfogalmazódik, hogy „az egészségi állapotmutatók csak átgondolt, rendszerszerű beavatkozás esetében változhatnak, figyelembe véve azt is, hogy a saját egészségi állapotot jelentős mértékben az egyén alakítja” – állítják a szerzők. A hipotézisek másik csoportja a szegénység etnicizálására vonatkozott. Az etnikai hovatartozás és a szegénység kapcsolata szintén bizonyítást nyert, hiszen a kutatás eredményei rámutattak, hogy a romák nagy számban vannak jelen a szegények között. Fontos eredményként említik a kutatók, hogy az egészségi állapot, szociális állapot nemcsak következménye, de mutatója is egy sokdimenziós kirekesztődésnek.

A Fónai Mihály, Vitál Attila szerzőpáros tanulmányának címe: *Azonosságok és eltérések a tiszavasvári magyar cigány és oláh cigány lakosság élethelyzetében*

és egészségi állapotában. Munkájukban a Tiszavasváriban élő roma lakosság élet-helyzetét, egészségi állapotát tárták fel.

A kutatás érdekessége, hogy a roma népesség egyfajta elkülönülésére hívja fel a figyelmet. Ebből világosan kirajzoló-dik, hogy az oláh cigány népesség társadalmi státusza sokkal rosszabb, mint a magyar cigány (romungró) közösségé. Nem csak a jövedelmük alacsonyabb, de munkaerő-piaci helyzetük is kedvezőtlenebb, és az alapfokú oktatásból lemorzsolódók aránya is kétszer akkora, mint a magyar cigányok körében.

A szerzők négy pontban megfogalmazott megoldási javaslatokkal zárják írásukat, melyek az integrált oktatás és a felnőttoktatás jelentőségének hangsúlyozásán kívül érintik a különböző intézmények együttműködésének kérdéseit is. Jelentőséget tulajdonítanak továbbá a cigány civil szerveződések létrejötté elősegítésének és az életmód-programok szervezésének, melyek a cigány népesség egészségi állapotának javítását eredményezhetik.

Husztí Éva a *12-18 év közötti cigány fiatalok állapotát és életmódját* vizsgálta Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Az olvasó informálódhat a fiatalok családtervezési elképzeléseiről (mely a többségi társadalomban uralkodó tendenciáknak való megfelelés irányába mutat), jövőképeket illető véleményükről, a szenvedélybetegségekkel való találkozásukról, stb. Az eredményekre reflektálva megállapítást nyer, hogy a fiatalok körében az egészséges életmóddal, szexualitással kapcsolatos felvilágosításnak fontos szerepet kell tulajdonítani mindamellett, hogy figyelembe vesszük a roma kultúra hagyományait és sajátosságait. Ebben a felvilágosító munkában és a cigány családok egészségkultúrájának fejlesztésé-

ben kiemelkedő szerep hárul(hat) a védőnőkre.

Nagy Józsefné, *A védőnői munka lehetőségei a cigány családok egészségkultúrájának fejlesztésében* című munkájában részletesen ír a védőnői munka alapfeladatainak jellemzőiről, kiemelve, s mintegy ráerősítve az előző tanulmány konklúziójára, tudniillik hogy az elsősorban prevenció feladatok végzésekor a multikulturális sajátosságok figyelembevétele prioritást kell, hogy élvezzen. Az egészség megőrzésére, fejlesztésére irányuló tevékenység jelentősége talán a következő, a szerző által megjelölt adattal érzékeltethető leginkább, mely a recenzió írója szerint a könyv kulcsmondatának, kulcsinformációjának tekinthető: „A demográfiai adatok arra utalnak, hogy a roma népesség átlagos élettartama a teljes népességnél közel 10 évvel rövidebb. A romák aránya egyes betegségecsoportokban a többségi társadalom tagjaihoz képest, akár 5-15-szörös is lehet”.

Bodnárné Kiss Katalin a megye hetedik, nyolcadik osztályos *cigány tanulói-nak énkép- és modellkövetési sajátosságait* vizsgálta, mikroszociológiai elemzés segítségével. A kutatás konklúziójaként megfogalmazta, hogy a mintába bekerült fiatalok körében a sikeres és társai körében népszerű tanuló modelljével történő azonosulás akadályozott. Szüleikről pozitív képpel rendelkeznek, jövőképük a boldogság mintája köré szerveződik, mellyel kapcsolatban a munka, a gazdaság és a család fontosságát hangsúlyozzák. Ezt a szerző a sikeres társadalmi integráció igényeként értelmezi.

Kerülő Judit vizsgálatában a sokak által Nyíregyháza Harlemének tekintett nyomortelepről való kitörési esélyeket vette górcső alá. Van-e, lehet-e esély a Huszár telepen? – teszi fel a kérdést. Változott-e a rendszerváltozást követően az

itt élő közösség élete, lakásviszonyaiban, iskolai végzettségük tekintetében, foglalkoztatottságuk vonatkozásában? Érzékelhető-e valamilyen kedvező tendencia? A szerző által bemutatott adatok arról árulkodnak, hogy a Huszár-telepi közösség kirekesztődése, leszakadása már oly mértékű, hogy lényeges változást nem hozott a rendszerváltozást követő 15 év sem.

A kitörési lehetőség egyik legfontosabb szegmensének az *oktatás* tekinthető. Erre a tételre erősít rá a következő tanulmány készítője is. Rozgonyi Ibolya arra hívja fel a figyelmet, hogy a romák társadalmi kiemelkedésének folyamatában kitüntetett szerepe van az oktatásnak, ezen belül is a középiskolai továbbtanulás nehézségeinek leküzdésére irányítja a figyelmet.

A *közép- és felsőfokú oktatás* területén is több kezdeményezés látott napvilágot a hátrányos helyzetű roma fiatalok tanulási esélyeinek javítására. A Nyíregyházi Főiskola – írja a szerző – jelentős eredményeket könyvelhet el ennek elősegítésében, hiszen felvételi előkészítő tanfolyamokat szerveztek roma fiatalok részére, kezdeményezték a romológiai ismeretek bevezetését az előítéletek csökkentése érdekében. További fontos eredménynek tekinthető, hogy pályázati lehetőségekkel élve olyan képzéseket indítottak el, melyek célcsoportja a cigánysággal közelebbi kapcsolatba kerülő szakemberek pedagógusok, köztisztviselők, rendőrök, stb.) voltak. A tanulmány olvasója komplex képet kap a Nyíregyházi Főiskola által lebonyolított legfontosabb, romákkal kapcsolatos képzésről, illetve ezek tapasztalataira építve a szerző javaslataival továbblépési lehetőségek megjelölésére is vállalkozott.

Összességében a könyv ajánlható azoknak a szakembereknek, akik nap mint nap kontaktusba kerülnek a roma társadalom tagjaival. Ők azok, akik hivatásukból adódóan gyakran szembesülhetnek a fent említett csoport tagjainak problémáival, továbbá alkothatják az adott szakember gárda célcsoportját, klienskörét. Gondolok itt elsősorban a szociális szakemberekre, de fontos információk birtokába kerülhetnek az egészségügyben dolgozók (védőnők, orvosok, ápolók) is, ha elolvassák a könyvben szereplő írásokat. Ajánlom a könyvet azoknak a főiskolai, egyetemi hallgatóknak, akik tanárszakra, pedagógia szakon, szociális munkás szakon tanulnak, hiszen lelkesedésükön túl szakmai ismereteik és tájékozottságuk is jelentős szerepet játszhat abban, hogy megértsék, elfogadják egy kisebbségben lévő társadalmi csoport viselkedését, attitűdjét, ezáltal elősegítve az együttműködés lehetőségét. Ajánlom továbbá szakdolgozatíróknak, illetve azoknak a doktoranduszoknak, kezdő kutatóknak, akik hasonló témájú kutatási területet választottak, hiszen mindamelllett, hogy a kötet bőséges és szerteágazó információt szolgáltat a vizsgált csoporttal kapcsolatban, hozzásegítheti az olvasót egy választott kutatás módszertani lépéseinek megtervezéséhez.

Befejezőként épp úgy ajánlom a könyvet az érintett roma társadalom számára, mint a többségi társadalom tagjai számára. Hiszen akkor tudjuk elfogadni és megérteni egymást, ha megismerjük, és legalább megkíséreljük elfogadni egymás kultúráját, viselkedési normáit.

R. Fedor Anita